

Börje Norrman:

Tobias Norlind som folkhögskoleman

Tobias Norlind (1879–1947) har kallats den svenska musikvetenskapens fader i kraft av en synnerligen omfattande, självständig och banbrytande musikkforskning. Också på andra fält, framförallt folkminnesforskningens, har han skaffat sig ett aktat namn med en likaledes imponerande produktion. Han disputerade i Lund 1909 i litteraturhistoria på ämnet *Latinska skolsånger i Sverige och Finland* och som docent föreläste han i litteratur- och musikhistoria till 1918 – utan ersättning! För att försörja sig ägnade han en stor del av sina krafter åt folkhögskolan. Hans forskargärning blir desto mera imponerande som den utfördes på fritid.

Att skildra Tobias Norlind som folkhögskoleman, så som han framträder i årsredogörelser och andra folkhögskoleskrifter, är denna uppsats huvudsyfte.²⁰⁵ Dessutom har jag önskat undersöka eventuella samband mellan denna folkbildningsverksamhet och hans forskningar. Ett försök att teckna Tobias Norlind mot bakgrund av några idéströmningar inom folkhögskolan görs också.

Allmän översikt

Johan Henrik Tobias Norlind föddes i Vellinge, Malmöhus län, den 6 maj 1879. Hans far var kyrkoherde i V. Alstad. Till syskonskaran hörde också Ernst Norlind, konstnär och författare och Arnold Norlind, geograf och författare. Efter mogenhetsexamen 1897 bedrev Tobias universitetsstudier i Sverige samt Tyskland, där han började sin musikvetenskapliga forskning. 1903 blev han fil.kand. i Lund.

Tobias Norlind verkade därefter vid svensk folkhögskola under en tidsperiod av 28 år, med halvtannat års uppehåll omkring 1918. Han började 1903 som biträdande lärare i Lunnevad i Östergötland och därefter i Tärna i Uppland där folkhögskolepionjären Teodor Holmberg var föreståndare.²⁰⁶ Vinterkursen 1904/05 var han 2:e lärare (efter föreståndaren) i Hemse på Gotland och tjänstgjorde sedan under ett par år vid Södra Kalmar läns folkhögskola i Högalid. Nu började Tobias Norlinds "folkhögskolegrundartid". Även om lokala föreningar och en stiftelse var initiativtagare, är det ett faktum att Tobias Norlind var den förste föreståndaren vid tre folkhögskolor: 1907–1914 vid Sydöstra Skånes folkhögskola i Tomelilla, 1914–1917 vid Östra Greve folkhögskola och 1919–1931 vid Stockholms borgarskolas folkhögskola (se vidare översiktsschema i Bilaga Tabell 1).

²⁰⁵ Denna artikel var ursprungligen en uppsats i musikvetenskap 21-40 poäng, Lunds universitet, 1980.

²⁰⁶ Teodor Holmberg var föreståndare 1876–1912. Dagerman 1968: 114.

Tobias Norlind som "skolgrundare". Kurstyper

Tomelilla

Den 1 april 1907 höll Tobias Norlind ett föredrag om folkhögskolans målsättning på uppmaning av den nyligen bildade folkhögskoleföreningen i Tomelilla. Redan den 15 juni samma år utnämndes han 28 år gammal bland sju sökande till föreståndare för en ny folkhögskola, kallad Sydöstra Skånes folkhögskola. Han skulle omedelbart tillträda tjänsten och han fick genast ta itu med alla de pedagogiska och praktiska angelägenheter som hänger samman med planeringen av en ny skola. Första året fick man nöja sig med provisoriska lokaler, men redan i oktober beslutade man om projektering för en ny skolbyggnad, som skulle stå färdig nästföljande vinterkurs. Vid de många styrelsesammanträdena beslutade man också om att anlägga ett förevisningsfält i jordbruk och att inrätta ett bibliotek. Undervisningsmaterial införskaffades, bland annat en vid föreläsningar flitigt använd skioptikonapparat. Till den zoologiska avdelningen skänkte Tobias Norlind ur sin naturalhistoriska samling "27 uppstoppade djur, 10 djur på sprit, ett 60-tal fågelägg, 2 fiskägg, en mindre insektssamling, ett 100-tal musslor, snäckor och koraller".²⁰⁷ Ernst Norlind, Borgeby, skänkte 3 större originallitografier.

Det var 30 manliga elever, de allra flesta lantbrukarsöner, som den 4 november 1907 började skolans första 21 veckors vinterkurs. 38 flickor antogs till den första sommarkursen 1908. Denna fick en för tiden ovanligt utvidgad form med förutom sömnad och vävning även skolköksundervisning. Tobias Norlind menade att de teoretiska ämnena härigenom inte blev lidande då kursen utsträckts till 17 veckor (något som sedan var standard under lång tid). De flesta eleverna bodde på skolan och intog sina måltider i skolans elevhushåll som förestods av fru Anna Norlind. Priset för helkost var satt till 34 kr. Priset kunde hållas så lågt tack vare att "föreståndaren haft gemensamt kök med elevhushållet, och därför mycket direkt bekostats av föreståndaren själv."²⁰⁸ Redan till andra vinterkursen hade en lantmannaskola inom folkhögskolan, tänkt som en andra årskurs, inrättats. Medelantalet elever per år vid de långa kurserna 1907–1914 var 66.

Bland kortare kurser om en till fem dagar kan nämnas: trädgårdskurs, skogshushållningskurs, fiskodlingskurs, bokföringskurs och en fem dagars föreläsningskurs med bland annat kända lundensiska akademilärare som föreläsare (om kurser och elevantal se Bil. 2).

Östra Grevie

Tomelilla folkhögskola hade fått en flygande start. Förberedelsetiden för Ö. Grevie folkhögskola var längre. Tobias Norlind kallades i januari 1911 att hålla föredrag för intresserade i bygden å Vellinge Gästgivaregård. Ämnet var: "De senast bildade folkhögskolorna, med kostnads-

²⁰⁷ Norlind 1908: 26.

²⁰⁸ Norlind 1908: 19.

översikt”. Fram till januari 1912 hade sockenombud utsetts, förening bildats, insatser tecknats och styrelse och arbetsutskott valts. Det sistnämnda, bestående av betrodda lantbrukare i trakten, hade nu god tid att planera för en folkhögskola med ny byggnad, som kom att överglänsa till och med den i Tomelilla i komfort.²⁰⁹ Från sommaren 1913 kopplades Tobias Norlind in, då han jämsides med rektorstjänsten i Tomelilla innehade rektorstjänsten i Ö. Grevie som pedagogisk expert.²¹⁰

Skolan var av så kallad allmän bygdetyp,²¹¹ d.v.s. utan särskild lantmannaskola, men med lantmannaaavdelning inom folkhögskolevinterkursen från 1916/17. Från 1912 hade staten emellertid börjat bevilja anslag till särskild lanthushållskurs, och redan från starten sommaren 1914 ledde Tobias Norlind två kvinnliga avdelningar: en folkhögskolesommarkurs om 12 veckor och en lanthushållskurs om 16 veckor. Antalet elever vinter- och sommarkurs var 1914/15 61 och 1916/17 64. Två sex-dagars kurser i växtfärgning respektive konservering hölls 1914/15.

Sin mest personliga prägel på folkhögskolan satte kanske Tobias Norlind med den förnämliga och vackra trädgården i engelsk stil, som han själv planerade och anlade. Anläggningen fanns kvar i sitt ursprungliga skick ännu i slutet på 1940-talet.²¹²

Trädgårdens dekorativa del omfattar flera af våra allra yppersta prydnadssträd, buskar och perenner. En mängd lökväxter smycka i öfrigt grupper och gräsmattor. Stenpartiet omfattar öfver 500 stenbergsväxter. Murytorna ha lämnat tillfälle till planterandet af slingerväxter och spaliertäd. Frukträdgården omfattar inemot 130 äpple-, päron-, plummon- och körsbärsträd. De sydländska frukträderna representeras av valnöt, mullbär, ätlig kastanj, persika och aprikos.²¹³

Ö. Grevie-tiden var på många sätt en harmonisk tid för Tobias Norlind och hans familj. Hustrun Anna undervisade i sömnad vid sommarkurserna och ledde det praktiska arbetet i fjäderfä- och trädgårdsskötsel vid lanthushållskursen.

Tobias Norlind hade dessutom vid denna tid inköpt två jordbruksegendomar, i Damstorp och Bjernarp, samt ett trädgårdsmästeri i Kvarnby, Genarp, som sköttes av arrendatorer. På Bjernarp tillbringade familjen med en dotter född 1908 den semesterlediga delen av sommaren. Tobias Norlind förstod sig väl på affärer inklusive hästar.²¹⁴ Själv red han en underbart vacker ridhäst under Ö. Grevie-tiden.

²⁰⁹ Nodermann 1929: 4.

²¹⁰ Norlind 1915: 18. Sannolikt var Tobias Norlind arvoderad under denna första tid. Tjänsten som rektor har begynnelsedaterats till 1/4 1914. Från 1912 benämndes föreståndare vid folkhögskola rektor.

²¹¹ Dagerman 1968: 57.

²¹² Telefonintervju med Tobias Norlinds dotter, Birgit Norlind-Björkman, Stockholm, 24/5 1980.

²¹³ Norlind 1908:17f.

²¹⁴ Nodermann 1929: 4.

Sannolikt har en viss irritation inom styrelsen bidragit till att Tobias Norlind så snart lämnade Ö. Grevie. Han avslutade sommarkursen 1917 den 8 september och den 1 oktober "avgick han för annan verksamhet". Han hade hoppats länge på ett docentstipendium för sina föreläsningar vid Lunds universitet, och hans tur hade kanske inte dröjt så länge till,²¹⁵ men 1918 tröttnade han på att vänta. Familjen bodde nu en tid i Lund på Vinstrupsgatan, och Tobias Norlind pendlade hösten 1918 mellan Lund och Stockholm för sin tjänst vid Musikkonservatoriet. 1919 flyttade han till Stockholm för gott.

Stockholm

Stockholms borgarskola hade varit verksam sedan 1836 med yrkesskolelinjer och allmänna linjer, arbetande på flera stadsdelsavdelningar. 1919 ombildades den allmänna linjen på Norrmalm till folkhögskolelinje, och dess första föreståndare blev Tobias Norlind.²¹⁶ Alla de traditionella folkhögskoleläroämnena stod på schemat. Skolan var emellertid fram till 1926 organiserad som enbart aftonskola och statsbidrag kunde bland annat av denna anledning inte erhållas. Stiftelsen fick förlita sig på främst kommunalt stöd. 1926 inrättade man en parallellavdelning på dagtid och gjorde förnyade statsbidragsansökningar, men med negativt resultat. Först 1932, sedan Tobias Norlind lämnat befattningen som föreståndare, erhöll "dagfolkhögskolan" statsbidrag och blev den från borgarskolan fristående S:t Eriks folkhögskola. Aftonskolan förblev en avdelning inom borgarskolan, omvandlad till en 3-årig realskola. Redan tidigare hade skolan emellertid fått realskolekaraktär, något som gav Tobias Norlind anledning att vara medförfattare i en 1928 utkommen *Repetitionsbok för realskoleexamen och studentexamen*, avdelningarna: litteraturhistoria, svenska, allmän historia och geografi. Tobias Norlind hade ett fortlöpande intresse för pedagogiska frågor. Han var en uppskattad pedagog.²¹⁷

Stockholmstiden innebar emellertid den största arbetsbelastningen för Tobias Norlind under hans folkhögskoletid, då han samtidigt var lärare vid Musikkonservatoriet sedan 1918 och chef för Musikhistoriska museet sedan 1919. Och han betraktade nog sig själv i första hand som musikhistoriker.²¹⁸

Arbetsdag och undervisning

I de bevarade dagböckerna från Tomelilla får man en bild av Tobias Norlinds arbetsdag. Själv tog han morgonpasset 8.30–10.15 (2 lektioner) och 2 dagar i veckan ytterligare en lektion före kl. 12. Hälften av vardagarna hade han eftermiddagslektion kl. 15. Kvällslektion kl. 17.30–19.00 hade han onsdag och fredag, då den i folkhögskolan viktiga diskussionsövningen ägde

²¹⁵ Folke Bohlin personlig kommunikation.

²¹⁶ Rabenius 1936: 136ff.

²¹⁷ Telefonintervju med Tobias Norlinds dotter, Birgit Norlind-Björkman, Stockholm, 24/5 1980.

²¹⁸ Nodermann 1929: 1.

rum. Så var rutinen 21 veckor under vinterkursen och halva sommarkursen, d.v.s. 8 á 9 veckor. Lördagar var han från 1909 ledig för att föreläsa vid universitetet i Lund. Någon gång gjorde han sig ledig efterföljande måndag, men oftare var han tillbaka redan på söndag för att ställa upp i föreläsningföreningen. Därtill kom samkväm med eleverna, ofta i hemmet, med litteraturläsning, sång och lekar, och fester med elevförbundet. Dessemellan skötte han sina administrativa uppgifter. Läger man därtill hans forskning och skriftställerier får man bilden av en man som tyckte om att arbeta.

En folkhögskollärare måste förr i tiden ofta undervisa i ett helt spektrum av ämnen. Tobias Norlinds bredd i kunskaper och intressen kom naturligtvis här väl till pass. Hans huvudämnen vid vinterkursen var: svenska språket med litteratur, historia, geografi, geologi, zoologi och lagkunskap med lagskrivning. Det sistnämnda handlade mycket om statskunskap och kommunalkunskap samt praktiska skrivelser av skilda slag: bouppteckning, anställningskontrakt, arrendekontrakt och så vidare. I lantmannaavdelningen tillkom föreningslära. Sång fanns på schemat men något år bara 10 timmar på hela vinterkursen. Diskussionsövningar var viktiga på de manliga vinterkurserna men hörde traditionellt inte hemma på den kvinnliga sommarkursen. Här tillkom i stället bokföring och trädgårdslära. Också räkning undervisade Tobias Norlind i, eftersom han och 2:e-läraren delade på sommarkursen med två månader vardera.

I Ö. Greve kom han att få lämna mycket av undervisningen i humaniora och ägna sig åt så jordnära ämnen som husdjurslära, fjäderfäskötsel, nötboskap- och svinskötsel. Tobias Norlinds dotter gav i intervjun den förklaringen till detta ovanliga ämnesval för en musikvetare att om man var uppvuxen på en svensk prästgård på Söderslätt i slutet av 1800-talet, var man väl förtrogen med naturen och lantushållning, och då var det också naturligt att undervisning gavs i dessa jordnära ämnen. En annan förklaring kunde vara att man i Ö. Greve inte hade en särskild lantmannaskola i union med folkhögskolan som i Tomelilla, utan endast en vinterkurs som också upptog vissa lantmannaämnen. Och så startade man – som nämnts – en ny lantushållskurs, för vars kvinnliga elever husdjurskötsel var ett viktigt ämne. Men någon lärare med veterinär- eller agronomutbildning anställdes inte.

Hälsolära har han också undervisat i. Ämnet har gamla anor vid folkhögskolor. På 1870-talet var det sannolikt den enda svenska skola som hade sundhetslära i undervisningen.²¹⁹ Delvis hade ämnet kommit med bland folkbildningsämnena för att råda bot mot kvacksalveri och vidskepelse, som ännu var allmänt utbredda.²²⁰ Och Tobias Norlind var ju också expert på folketro. I *Folkhögskolestudier* (1905) går han in på vilka moment i olika ämnen som bör behandlas och vilka undervisningsmetoder som kan vara lämpliga i skilda sammanhang. Hans syn på ämnet sång berörs något nedan. I övrigt skall här endast några lösryckta passusar ur hans skrift omnämnas. I samband med modersmålsämnet säger han, att ett livsvillkor för all

²¹⁹ Dagerman 1968: 130.

²²⁰ Dagerman 1968: 134.

pedagogisk undervisning är självverksamhet. En stor del av ämnet bör upptas av behandlingen av tal och skrift. Han har gjort det personliga rönet, att folkhögskoleleven ej är lagd för poesi! Elevernas vana att stampa takten vid diktläsning kom honom att ge upp allt hopp. Vid diskussionsövningarna drevs Tobias Norlind ibland till förtvivlan, på grund av stridslystnad och omogen pojkkaktighet. Vid andra tillfällen var diskussionerna rena högtidsstunder. Om möjligt borde bruket att flickorna stickade och sydde under föreläsningarna försvinna. Han meddelade också att det på vissa håll klagades över att flickorna var sömniga redan på lektionen kl. 8, då de suttit och vävt från kl. 5 på morgonen. Om historieämnet säger han i *Folksägner om digerdöden*,²²¹ att intet är lämpligare än folksägner, om man vill belysa ett kulturskede med tidsbilder ur folkets eget liv, även om pedagogen måste vara medveten om dess ringa tillförlitlighet som historiskt vetenskapligt bevismaterial.

Föreläsningsverksamhet

I sitt förord till *Svenska allmogens liv* (1912) nämner Tobias Norlind den betydelse som föreläsningsverksamheten vid Tomelilla folkhögskola haft för hans fortsatta studier i svensk kulturhistoria. Han tog sin roll som folkbildare på allvar: han höll offentliga föredrag vid skolan och både i Tomelilla och Ö. Grevie startade han föreläsningsföreningar. Dessa erbjöd ortsbefolkningarna ett försvarligt antal föreläsningar per år, hållna antingen av Tobias Norlind själv eller av någon annan skånsk eller lokal berömdhet. Han såg också till att eleverna mangrant besökte föreläsningarna. Första året i såväl Tomelilla som Ö. Grevie höll han dessutom informationsföreläsningar om folkhögskolan ute i kyrkbyarna. Tobias Norlinds föreläsningar såsom de redovisas i redogörelserna för Tomelilla folkhögskola minskar emellertid kraftigt med åren: 28 st. 1:a året, 20 st. 1908/09, men bara en eller två per år mot slutet av Tomelilla-tiden. I Ö. Grevie finns endast uppgifter för 1914/15: 9 st. (se Bilaga: Tabell 3). I 1908/09 års redogörelse skriver han:

Ännu flere skulle ha hållits, och från såväl föreningar som socknar har enträgna böner om föredrag kommit, men trots den allra bästa vilja har det ej lyckats att få krafterna att räcka till. De mångskiftande arbetena vid skolan hade tagit alla krafter så i anspråk särskildt i mars månad, att sjuksängen mer än en gång tvang till uppgivande av allt arbete.

14/9 1908 avlade han fil.lic.-examen. 19/5 1909 disputerade han för doktorsgraden och utnämndes 22/6 samma år till docent i litteratur- och musikhistoria.

²²¹ Norlind 1912: 70.

Folkhögskolans idévärld och Tobias Norlind

Grundtvig

I sina *Folkhögskolestudier* (1905) gör Tobias Norlind en jämförelse mellan danska och svenska folkhögskolor. De danska folkhögskolorna byggde oftast på N. F. S. Grundtvigs idéer med mera allmänbildande ämnen, en nationell dansk fostran med historiskt-poetiskt-kristligt innehåll, en känslans mera än förståndets utveckling, en pedagogik med fria föredrag och utan läsläsning. De svenska folkhögskolorna hade en mera lugn, praktiskt inriktad karaktär.²²² Representations- och kommunalreformerna 1866 respektive 1862/63 nödvändiggjorde att bönderna och deras söner fick bättre bildning framförallt i kommunala och ekonomiska frågor, naturligtvis också i uppsatsskrivning och diskussionsfärdigheter. Tobias Norlind har studerat ämnesfördelningen på allmänbildande ämnen å ena sidan, praktiska och naturvetenskapliga å andra vid vinterkursen. Till praktiska hör då färdighetsämnena räkning, uppsatsskrivning och diskussion, men inte litteratur. Han kommer fram till att den danska typskolan Testrup har långt mer allmänbildande ämnen, 60 % än genomsnittet för de svenska, 39 %.

Hans Burgman menar i sin undersökning i svensk folkhögskola 100 år,²²³ att Tobias Norlind kraftigt har överbetonat skillnaden. Olikheten mellan de båda undersökningarna består i att Norlind jämställt naturvetenskapliga ämnen med praktiska (förmodligen menade han att de naturvetenskapliga ämnena var tillrättalagda för lantmannens behov). Dessutom krånglar ämnet gymnastik till bilden. Om det sistnämnda ämnet rensas bort kvarstår dock en skillnad: allmänbildande ämnen: Sverige 32 %, Danmark 52 % (inklusive naturvetenskap: Sverige 43 %, Danmark 56 %, se Bilaga: Tabell 4). Ämnesfördelningen var en viktig ideologisk fråga i svensk folkhögskoledebatt. I ett läger var man rädd för att folkhögskolan skulle bli en klass-skola (bondeklassen) och ville ha nya grupper in (mindre bemedlade, arbetarklassen). Frågan löstes bland annat genom att lantmannaskolorna uppstod och så småningom blev helt fristående från folkhögskolan.

Tobias Norlinds kursuppläggning på vinterkursen följde nära riksgenomsnittet (se Bilaga: Tabell 4). De allmänbildande ämnena ökade dock sin andel under hans rektorstid, från 33% till 37-38%. Med sin erfarenhet från ett prästjordbruk och som skolledare i typiska jordbruksbygder, såg säkerligen Tobias Norlind inte någon motsättning mellan tillfredsställelsen av lantmannens kunskapsbehov och höjandet av hans allmänna bildningsnivå.

Sången

Sången hade en hög rang i den grundtvigska pedagogiken. Undervisningens etiska fostran stöddes av patriotisk sång. Den religiösa sången var väsentlig, men han bröt helt med traditionen. Med hjälp av komponister som Henrik Rung och C. E. F. Weyse införde han en ny

²²² Dagerman 1968: 24ff.

²²³ Dagerman 1968: 80.

friskhet och folklighet i melodierna till sina dikter. 1873 gav sångläraren på Hvilan fanjunkaren Fredrik Eggeling ut en sångbok, som i en senare utvidgad upplaga blev den mest spridda inom folkhögskolan. Sångboken rönt emellertid kritik från en nordiskt sinnad grupp lärare. Eggeling var för litet grundtvigiansk, hade för mycket profana visor av allmänt skiftande slag, ja till och med 2-stämmiga sånger, något som stämplades som formalistiskt. Teodor Holmberg på Tärna, som Tobias Norlind senare kom att arbeta under, gjorde ett inlägg i den livliga debatten: "... Det fordrades en revolution i demokratisk riktning på sångens område... en verklig folksång", d.v.s. ingen konstsång.²²⁴ Makarna Holmberg (Cecilia Bååth-Holmberg och Teodor Holmberg) gav ett par år senare ut sin stora sångbok *400 sånger*. Tobias Norlind föredrog Eggeling. Delvis var det en prisfråga. I sina *Folkhögskolestudier* (1905, efter Tärna-tiden) skriver han²²⁵ att fosterländska sånger och folkhögskolesånger – bland dem de kända *Är ljuset för de lärda blott* och *Vad solskén är för den svarta mull* av Grundtvig – borde läras först, därefter sånger efter lärarens val. Lämpligt var också att gå utanför sångboken med sånger av till exempel Wilhelm Peterson-Berger, August Söderman och Adolf Fredrik Lindblad varigenom intresset för den *högre* sången kunde höjas.

Även i annat sammanhang har Tobias Norlind framhållit vikten av att väcka eleven för de estetiska värdena.²²⁶ Tvåstämmig sång borde förekomma, men med mycken övning om den skulle vara meningsfull. Sång borde vara obligatorisk, då ytterst få var verkligt omusikaliska. Om möjlighet fanns för en skolans egen lärare att vara sånglärare kunde man försöka med 20 minuter sång varje dag, strax före middag (lunch), vilket Tobias Norlind hade prövat med gott resultat. Som föreståndarerektor fick han emellertid inte utrymme för detta ambitiösa program. Han höll däremot föreläsningar och samkväm omkring kända sångkomponister som Gunnar Wennerberg och Erik Gustaf Geijer. Eggelings sångbok omredigerades sedan av Malin Holmström-Ingers, föreståndarfru på Hvilan, under namnet *Den svenska sången*.

Nationalismen

Med sina kontakter med dansk och norsk folkhögskola, var det naturligt att den svenska folkhögskolan tog intryck av skandinavismens idéer. Flera föreståndare och lärare firade nordisk fest till fädrens minne vid sina folkhögskolor med sina universitetsstäder Lund och Uppsala som förebilder. Dessa fester omöjliggjordes till följd av de politiska spänningar som kulminerade i den svensk-norska unionsupplösningen 1905. I stället firades nationella fester. Tobias Norlind skriver, att historiska minnesfester vid skolan kan stärka den fosterländska andan.²²⁷ I en artikel om skarpskytterörelsen – som också hade ideologiska band med folkhögskolan – berättar han om hur man inom denna folkrörelse kommit att fira Engelbrekt som en svensk motsvarighet till

²²⁴ Dagerman 1968: 94.

²²⁵ Norlind 1905: 22-26.

²²⁶ Norlind 1908: 41.

²²⁷ Norlind 1908: 39.

Vilhelm Tell.²²⁸ En annan nationalhjälte med speciell skånsk anknytning var Magnus Stenbock som Tobias Norlind skriver om både 1901 och 1910 vid 200-årsminnet av slaget vid Helsingborg. Och på skolan firades minnet av Gustav II Adolf och Roskilde-freden. Fosterlandskärleken var vid denna tid ett viktigt medel för etisk fostran inom såväl folkhögskolan som annorstädes. Men Tobias Norlind glömde inte vår kulturs samband med antiken,²²⁹ ej heller försummade han att i föreläsningsföreningen ha rikligt med skildringar från fjärran länder, vilket i chauvinistiska kretsar ansågs opatriotiskt.²³⁰

Folkminnesforskning

Besläktade med dessa strömningar är den som utgick från Götiska förbundet: A. A. Afzelius', E. G. Geijers, L. F. Rääfs och A. I. Arwidssons forskningar i folkvisan från "fortiden" och den så kallade nygoticismen från 2:a hälften av 1800-talet. Denna folkminnesforskning tog förnyad fart med den nationella renässansen omkring sekelskiftet.²³¹ Tobias Norlind är här en förgrundsgestalt. Redan tidigare har nämnts vilken betydelse föreläsningsverksamheten i Tomelilla spelade för tillkomsten av *Svenska allmogens liv*. Detta var det första sammanfattande verket inom svensk folkminnesforskning och nämndes som det viktigaste som hänt inom området på 25 år.²³² Det utkom i 29 häften á 30 öre, tillsammans 700 sidor och var avsett att bli en verklig folkbok. En andra upplaga utkom 1924. Här visades bredden i hans vetande: från jakt och jordbruk, möbler, folkdräkter, växtfärgning (kurser härom hölls vid skolorna) till folkseder, folksagor och folkmusik. Han är också en av utredarna i *Statens offentliga utredningar* (SOU) 1924: 26-27 angående "Systematisk utforskning av den svenska allmogekulturen", där han bland annat tillsammans med två andra kända folkhögskolemän, Per-Edvin Sköld och Carl Wilhelm von Sydow, pekade på folkhögskolans stora betydelse inom detta forskningsområde och yrkade på statligt stöd.²³³

Folkmusik

När det gäller hans folkloristiska forskningar i musik beskrivs han som banbrytande.²³⁴ Redan 1911 publicerades i Lunds universitets årsbok hans *Studier i svensk folklore*, ett likaledes omfattande verk om 468 sidor. I förordet (s. ix) framhåller han att tidigare långvariga biblioteksstudier ligger till grund för hans forskning, men att hans lärargärning de senaste åren omöjliggjort fortlöpande besök på stora bibliotek. I stället har han haft en desto livligare kontakt med allmogen. Här, liksom i årsredogörelserna, nämns också att han låter sina elever uppföra

²²⁸ Norlind 1912a. I artikeln nämns bl a också August Söderman som en aktiv medlem av skarpskytterörelsen och anförare för Hufvudstadens skarpskytteförenings sångkör, den förnämsta av de många skarpskyttekörer som bildades för att samla in pengar till rörelsen.

²²⁹ Norlind 1905: 26.

²³⁰ Dagerman 1968: 179.

²³¹ Dagerman 1968: 197.

²³² Norlind 1912b, bakre omslagstexten.

²³³ Dagerman 1968: 199.

²³⁴ Nodermann 1929: 3.

folkspel, som trettondagsspelet, så historiskt troget som möjligt, för att pröva dess estetiska verkan. Sång och lekar förekommer, inte minst under sommarkurserna där han låter eleverna uppföra ”svärdsdans och bågdans”, som han behandlat i en uppsats 1911.²³⁵ Även på annat sätt sprider han kännedom om folkmusiken: på föreläsningskursen i jan 1910 på Tomelilla folkhögskola hade stadsnotarie Nils Andersson inbjudits att föreläsa om svensk folkmusik. Denne hade emellertid i sista stund fått förhinder, varför Tobias Norlind själv talat i ämnet. I det sammanhanget hade också gammal folkmusik utförts av K. Lorensen, Abbekås, son till den store spelmannen och komponisten Lorens Brolin.²³⁶

Övrig produktion

Hans tunga musikvetenskapliga verk skall här inte närmare behandlas. Av översiktsschemat i Bilaga: Tabell 1 framgår emellertid att det stora kraftprovet *Allmänt musiklexikon*, föregångaren till *Sohlmans musiklexikon* och ett enmansverk, utkom åren 1912–1916. Och 1913–1914 skötte han två folkhögskolor. Sedan han kommit till Stockholm tog hans musikvetenskapliga forsknings- och författarverksamhet ny fart. Han bildade också ett eget förlag, Clio, på vilket han gav ut framförallt en rad populärvetenskapliga skrifter. 1928–1929 utkom också *Allmänt trädgårdslexikon*, en frukt från den engelska trädgården i Ö. Grevie.

Sammanfattning

Tobias Norlind har i denna undersökning framträtt som en mångsidig och utomordentligt produktiv man, som i gott och väl ett kvartsekel ägnade sig åt den svenska folkhögskolan. Det är den skånska tiden 1907–1917 som framförallt har berörts. Hans uppbrott från Skåne blev visserligen abrupt, men han återkom som folkhögskoleföreståndare i Stockholm och här liksom tidigare visade han ett dokumenterat intresse för pedagogiska frågor.

Hans företagsamhet tog sig uttryck i medverkan vid bildandet av tre nya folkhögskolor, i skolbyggnationer och i introducerandet av nya kurser. Med iver verkade han som folkbildare även utanför skolan i en omfattande föreläsningsverksamhet, dock huvudsakligen under åren 1907–1910 och 1914–1915. Hans vetenskapliga arbete inom folkmusik och folklöre i övrigt var både befruktande för och inspirerade av folkhögskolearbetet. Hans hortokulturella skrifter hade skrivits som en direkt följd av hans praktiska och teoretiska kontakt med trädgårdsläran. Jag har också försökt teckna Tobias Norlind i relief mot idéströmningar inom folkhögskolan. Vägledande var hans pragmatiska syn på lantmannens kunskapsbehov men också insikten om nödvändigheten av att höja den allmänna bildningsnivån hos eleverna. Ett betonande av

²³⁵ Norlind 1911: 738-756; Norlind 1930: 45.

²³⁶ Norlind 1908: 10. [Troligen avses Carl Fredrik Lorensen (1857–1933), som bland annat deltog i riksspelmansstämman i Stockholm 1910. Red:s anm.].

fosterlandskärleken, gångna generationers seder och bruk och de estetiska värdena var viktiga medel i detta folkbildningsarbete.

Mer än en har kallat honom för renässansmänniska i mångsidigheten och i hans förmåga att förena det praktiska och teoretiska. Det är ett träffande slutomdöme om Tobias Norlind.

Bilaga: Tabeller

Tabell 1. Översiktsschema

	Studier, examina, musikvetenskapliga uppdrag	Folkhögskola (förkortat fhsk.)	Vissa större verk eller skrifter med anknytning till denna uppsats
1897	22/5: Mogenhetsexamen (= studentexamen)		
1897/98	Lunds universitet		
1898	Sommar: Musikkonservatoriet och universitetet i Leipzig		
1898/99	Universitetet i München		
1899/00	Universitetet i München		
1900/01	Uppsala universitet		
1901-/03	Lunds universitet		1901: Svensk musikhistoria
1902-14	Sekreterare i Svenska lands- sektionen av Internationale Musikgesellschaft		
1903	28/5 Fil.kand.	1903/04 Biträdande lärare, Lunnevals fhsk	
1904		Sommarkurs, Tärna fhsk	
1904/05		Andre lärare, Hemse fhsk	
1905-07		Andre lärare, Högalids fhsk Sommar 1906: vikarierande föreståndare	1905: Folkhögskolestudier
1907		15/6: Föreståndare Tomelilla fhks; 1/9 1912–1/5 1914: Rektor	
1908	14/9: Fil.lic.		
1909	28/5 Fil.dr; 1909-18 Docent i litteratur- och musikhistoria, Lunds universitet		Latinska skolsånger i Sverige och Finland (doktorsavhandling)
1911			Studier i svensk folklore; Svärdsdans och bägdans
1912			Svenska allmogens liv; Skarpskytterörelsen; 1912-16 Allmänt musiklexikon
1914		1/4–1/10 1917: Rektor, Ö. Grevie fhsk	
1915			1915–17: Tappan (8 artiklar)
1918	Lärare i musikens historia och estetik vid Musikkonser- vatoriet, Stockholm		Skattsägner; Svensk musikhistoria, 2:a uppl.
1919	Chef för Musikhistoriska museet; Ledamot av Kungl. Musikaliska Akademien; 1919–24: Ordförande för Svenska samfundet för musikforskning	1919–31 rektor för Stockholms borgarskolas folkhögskolelinje	1919-25: redaktör för Svensk tidskrift för musikforskning
1920			1920–22: Allmän musikhistoria
1924			Svenska allmogens liv, 2:a uppl.;

			Folkmusikkommissionens betänkande
	Studier, examina, musikvetenskapliga uppdrag	Folkhögskola (förkortat fhsk.)	Vissa större verk eller skrifter med anknytning till denna uppsats
1928			Repetitionsbok för real- och studentexamen; Allmänt trädgårdslexikon
1930			Svensk folkmusik och folkdans
1939	Professors namn		
1943–44	Ordförande för Svenska samfundet för musikforskning		Redaktör för Svensk tidskrift för musikforskning

Tabell 2. Elevantal och kurstyper

	Vinterkurs 21v Manl. /Kvinnl.		Lantms.- kurs 21v	Sommar- kurs 17v		Sum- ma	Korta kurser (k. = kurs)
	Manl.	Kvinnl.	Manl.	Kvinnl.			
Tomelilla							
1907/08	30			38		68	
1908/09	40		8	41		89	
1909/10	18		13	24		55	Föreläsningk. 5d
1910/11	20		12	19		51	Trädgårdsk, Bokför.-k., Konserveringsk.
1911/12	26		12	15		53	Bokför.-k, Växtfärgn.-k.
1912/13	21	20	15	17 1)	8 2)	81	Föreläsningk., Trädg.-k, Skogshushållningk.,
1913/14	25		18	17 DJ	7 3) DJ	67	Fiskodlingk., Skogs- skötselk., Trädgårdsk.
Ö. Greve (maj-april)				Sommarkurs 12v Kvinnl.	Lanthush.- kura Kvinnl. 16v		
1914/15	22	12		15	12	61	Växtfärgn.-k. 6d Konserveringsk. 6d
1916/17	15 4) 14	14		15 5) + 8 6)	12	64	
1917/18		11 SL		10			

Förklaringar:

- 1) Första och andra årskurs
 - 2) Matlagningskurs nov-dec 7½ vecka
 - 3) Lantmannasommarkurs 17 veckor
 - 4) Med lantmannaavdelning
 - 5) 16 veckors kurs
 - 6) Fortsättningskurs.
- DJ: Rektor David Jacobsson.
SL: Rektor Sigurd Lindeborg

Tabell 3. Föreläsningsverksamhet

Tobias Norlinds föreläsningar, offentliga vid skolorna, i föreläsningföreningarna eller i kringliggande samhällen, meddelade i redogörelserna för Tomelilla och Ö. Grevie folkhögskolor. Ö. Grevie-redogörelserna för 1916/17 och 1917/18 innehåller inga uppgifter om föreläsningar. *Anm.:* Decimaltal har uppstått genom att någon föreläsning räknats till hälften som litteratur och till hälften som musik, resp. musik och folklöre.

Ämnen	Tomelilla					Ö.Grevie		
	07/ 08	08/ 09	09/ 10	10/ 11	11/ 12	12/ 13	13/ 14	14/ 15
<i>Historia</i>								
Gustav II Adolf								
Gustav II Adolf och slaget vid Lützen								
Gustav Vasa och Olaus Petri								
Oscar II som konung och person								
Birgitta								
Samhällsklassernas uppkomst								
Tal till Roskilde-minnet 26/2 1908	6	1	1					1
<i>Litteratur</i>								
Leo Tolstoy; Dante; Selma Lagerlöf								
F. A. Dahlgren; H.C. Andersen								
Robinson Cruses författare								
E. G. Geijer med sång								
Gunnar Wennerberg med sång	1,5	4	3			1	1	1
<i>Musik</i>								
Musikafton; Folkmusikafton								
Folkmusik i Skåne	2	2,5	1					1
<i>Folklöre</i>								
Saga; Sagoafton; Skåne								
Folksagan i Skåne								
Mårtensgåsens historia								
Påskfester fordomdags								
Sommarfester i forna dagar								
Folkseder och folkfester								
Folkseder och lantbruk								
Tron på övernaturliga väsen	3,5	7,5	1					1
<i>Geografi-kulturhistoria</i>								
Paris; Livingstone								
Florence Nightingale	6	2	2					2
<i>Juridik-samhällsvetenskap</i>								
Inkomstskatt och självdeklaration								
Folkliga rörelser under 1800-talet				2				
<i>Folkbildning</i>								
En dag på en folkhögskola; Grundtvig								
Folkhögskolans mål								
L. Schröder och Askovs folkhögskola	8						1	2
<i>Naturvetenskap</i>								
Himlakropparna; Jordens daning								
Växt- och djurvärlden före människan								
Afrikas djur- och växtvärld	1	3	3	1	2			1
SUMMA	28	20	11	3	2	1	2	9

Tabell 4. Fördelning på ämnesgrupper vid vinterkurs

Enligt T. Norlinds *Folkhögskolestudier 1905*

	Sverige		Danmark (Testrup)	
	Antal tim	%	Antal tim	%
Allmänbildande ämnen (exkl. gym.)	285	32,4	460	52,3
Praktiska ämnen	495	56,2	380	43,2
Naturvetenskapliga ämnen	100	11,4	40	4,5

Anm.: Till de praktiska ämnena hör färdighetsämnena räkning, uppsatsskrivning och diskussion, men inte litteratur (som hör till de allmänbildande).

Vinterkurser i Tomelilla och Ö. Grevie

	Tomelilla						Ö. Grevie	
	1907/08		1908/09		1913/14		1914/15	
	tim	%	tim	%	tim	%	tim	%
Allmänbildande (exkl. gym.)	247	33,1	255	34,6	305	37,9	283	36,8
Praktiska	386	51,7	305	41,3	413	51,4	381	49,5
Naturvetenskapliga	114	15,3	178*	24,1	86	10,7	105	13,7

* Redan 1909/10 är naturvetenskapliga ämnen nere i 90 tim. Vissa av de naturvetenskapliga ämnena är rena lantmannaämnena.

Litteratur

- Dagerman, Allan (red.) 1968: *Svenska folkhögskolan 100 år, del II*. Uddevalla.
- Nodermann, Preben 1929: *Tobias Norlind 50 år*. Nodermannsaml., handskriftsarkivet, LUB.
- Norlind, Tobias 1905: *Folkhögskolestudier jämte svensk folkhögskolestatistik*, Lund.
- (red.) 1908: *Redogörelser för Sydöstra Skånes folkhögskola*, Tomelilla 1907/08.
 - 1911: 'Svärdsdans ock bågans'. I *Festskrift til H. F. Feilberg fra nordiske Sprog-og-Folkeminddeforskere på 80 års dagen den 6. august 1911*, Stockholm.
 - 1912a: 'Den svenska skarpskytterörelsen på 1860-talet'. *Mellersta Skåne* 29/6 nr 78: 2.
 - 1912b: *Svenska allmogens liv*. Stockholm.
 - 1912: 'Folksägner om digerdöden.' *Svenska folkhögskolans årsbok*, 10, 1913, Örebro, 70–77.
 - (red.) 1915: *Redogörelser för Ö. Grevie folkhögskola*. Ö. Grevie 1914/15.
 - 1930: *Svensk folkmusik och folkdans*. Stockholm.
- Rabenius, Olof 1936: *Stockholms borgarskola under 100 år 1836-1936*. Stockholm.